

Polyelej

Polyelej, spev z prvej časti utierne, pozostáva väčšinou z dvojice žalmov 134, 135 (LXX) a svoj názov si vyslúžil z refrénu „*lebo naveky (trvá) jeho milosrdenstvo (= eleos)*“ 135. žalmu. Pred začiatkom pôstu sa k týmto dvom žalmom pridáva aj nasledujúci (136). Pri mariánskych sviatkoch sa v novobyzantskej tradícii, ktorej čiastočnú odozvu môžeme dokumentovať aj v našich irmologionoch, spieva iný text (*Logon agathon*). V praxi sa málokedy spievajú celé žalmy. V každej lokálnej tradícii sa ustálil výber niekoľkých kľúčových veršov.

Znamenný rospjev. Polyelej sa v ruských znamenných rukopisoch objavuje až v polovici 16. storočia a to zriedkavo. Vo väčšej miere sa zapisuje až v 17. storočí. Po porovnaní 10 rôznych¹ neumových zápisov môžeme konštatovať, že síce ide stále o jednu melodickú myšlienku a skúmané varianty predstavujú kontinuálny vývoj, ale žiadne dva varianty sa nezhodujú.² Usudzujeme preto, že nejde o pôvodnú písanú tradíciu, ale o neskôr zapisovanú ústnu tradíciu v rôznych variantoch, ktoré sa mohli vyvinúť práve vďaka absencii neumovej fixácie. Presnú melódiu zrekonštruovať nevieme. Z novších notových prekladov bezpochyby nadväzujú na znamennú tradíciu, najmä na variant S446, melódie v S460 a SI (*skráteneho znamenného rospjevu*), v ktorých je už ale výrazne redukovaná melódia na slovách *allilulia*.

V RI nachádzame niekoľko melodických typov polyeleja. Na znamennú tradíciu (S460) priamo nadväzuje nápev **A**. Z nej vychádza aj novšia haličská tradícia (Doľnickij, základný nápev; Polotňuk, *Sokal'sko-Kristinopol'skij* nápev), ktorej melódia je o niečo jednoduchšia a miestami zvýšená o terciu (tu ich neuvádzame).

- A.** J672 (18. stor., Užhorod – **НА ПІД БОГАТОГО** – asi mylná poznámka)
L1709
Kyjevský nápev (SI)
L1816 (**ВЪ НАРОУИТЪА ПРАЗДНИКЪ**)

¹ S415, 416, 426, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 446.

² Jedine S 431 a 432 sa líšia v detailoch, inde sú rozdiely výraznejšie.

J672

ХВА-АН-ТЕ Ѡ-МА ГО-ПО-НЕ А-АН- АХ- А

L1709

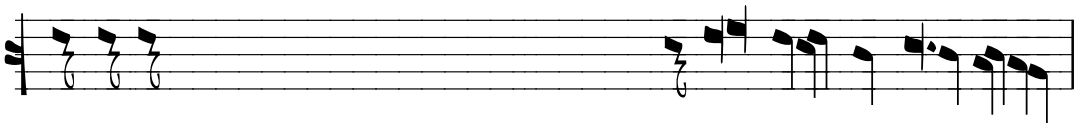
ХВА-АН-ТЕ Ѡ-МА ГО-ПО-НЕ А-АН-АХ-Н-А

Kyjev

ХВА-АН-ТЕ Ѡ-МА ГО-ПО-НЕ А-АН-АХ-Н-А

L1816

ХВА-АН-ТЕ Ѡ-МА ГО-ПО-НЕ А-АН- АХ- - А

J672

ХВА-АН-ТЕ РА-БН ГО- - ПО-ДА,

L1709

ХВА-АН-ТЕ РА-БН ГО- -ПО- ДА ГО-ПО-ДА РА-БН ГО- - -ПО- ДА

Kyjev

ХВА-АН-ТЕ РА-БН РА-БН ГО- ПО- - -ДА

L1816

ХВА-АН-ТЕ РА-БН ГО- - ПО-ДА ГО-ПО- ДА РА-БН ГО- - - ПО- -ДА

J672

А-АИ- -АА- - А А- АИ-АА-А А-АИ-АА-А А-АИ- АА- - - А

L1709

А-АИ-АА- А А- АИ- АА- - А А-АИ-АА-А А-АИ-АА-А А-АИ-АА- - - А

Kyjev

А- - - - - АИ- АА- - і-А А-АИ-АА-і-А А-АИ-АА-і-А А- - - - -

L1816

А-АИ-АА- А А- АИ- АА- - А А-АИ-АА-А А-АИ-АА-А А-АИ-АА- - - А

J672

А- АИ-АА-А А-АИ- АА- А А-АИ-АА- А.

L1709

А- АИ-АА-А А-АИ- АА- - - - - А.

Kyjev

-АИ-АА- і-А А-АИ- АА- - - - - А.

L1816

А- АИ-АА- А А-АИ- АА- - - - - А.

J672

Ис-по-вѣ-дѣ-те-са Го-по- - - - - де- - ви А-ко Бѣгъ

L1709

Ис-по-вѣ-дѣ-те-са Го-по-де-ви ѿ- - - - -ко Бѣгъ ѿ-ко Бѣгъ

Курев

Ис-по-вѣ-дѣ-те-са Го-по-де-ви ѿ- - - - -кш Бѣгъ

L1816

Ис-по-вѣ-дѣ-те-са Го-по-де-ви ѿ- - - - -кш Бѣгъ ѿ-кш Бѣгъ

J672

ГДВН А- -ко Бѣгъ А-ли-лѣ-а А-ли-лѣ-а

L1709

Го-по-де-ви ѿ- -ко Бѣгъ А-ли-лѣ-а А-ли-лѣ-а

Курев

Го-по-де-ви ѿ-кш Бѣгъ А-ли-лѣ-а А-ли- - - - -лѣ-і-а

L1816

Го-по-де-ви ѿ- -кш Бѣгъ А-ли-лѣ-а А-ли-лѣ-а А-ли-лѣ-а

J672

А - - -КО ВО ВѢ-КН МН- - ЛО-СТЬ Є-ГО

L1709

Ѧ-КО ВО ВѢ- -КН МН- - -ЛО Є-ГО

Курев

Ѧ-КШ Ъ ВѢКЪ МН- - - -ЛО Є-ГШ

L1816

Ѧ-КШ ВО ВѢ- - -КН МН- - - - -ЛО Є-ГШ

J672

ВО ВѢ-КН ВО ВѢ-КН МН- - ЛО Є-ГО

L1709

ВО ВѢ- -КН МН- - ЛО Є-ГО

Курев

Ѧ-КШ Ъ ВѢКЪ МН-ЛО Є- -ГШ

L1816

ВО ВѢ- -КН МН-ЛО Є- - - -ГШ Ѧ-КШ ВО ВѢ-КН МН-ЛО Є- ГШ

J672

а-аи- -аа- - -а а-аи-аа- а, а-аи-аа-а а-аи- аа- - - -а

L1709

а-аи-аа- а а- аи- аа- - а а-аи-аа-а а-аи-аа-а а- аи- аа- - - а

Kyjev

а-аи-аа-і-а а-аи-аа-і-а а- - - - -

L1816

а-аи-аа-а а-аи-аа-а а- аи- аа- - - а

J672

а- аи-аа-а а- аи- аа- - - -а.

L1709

а- аи-аа-а а-аи- аа- - - -а.

Kyjev

-аи-аа- і-а а-аи- -аа- - і- - - - -а.

L1816

а- аи-аа-а а-аи- аа- - - -а.

Nápev typu B je zriedkavejší. Hoci má niektoré prvky podobné s materiálom znamennej aj bulharskej tradície (porov. prvé *alliluia*), vzhľadom na text (chýba *alliluia* po slovách *Chvalíte imja Hospódne*) radíme nápev k bulharským.

B. J672 (18. stor., Užhorod – **НАПѢВЪ МОХНАТИСКАГО**)
L1816 (**БОЛШОЕ**) – iba 2. časť.

J672

ХВА- -ЛИ-ТЕ Ї-МА ГО- ПО- - НЕ ХВА-ЛИ-ТЕ РА- БИ ГО-ПО-ДА,

А-ЛИ-ЛЪ- -А А- - - - -ЛИ- ЛЪ-А А- ЛИ-ЛЪ-А А-ЛИ-ЛЪ- А

А- ЛИ-ЛЪ-А А- А-ЛИ-ЛЪ-А.

J672

Ис- -ПО-ВѢ-ДА-ТЕ-СА ГО- -ПО- ДЕ- ВИ А- - - - -КО БЛГЪ

L1816

Ис-ПО- -ВѢ-ДА-ТЕ-СА ГО- -ПО- ДЕ- ВИ ІА- - - - КШ БЛГЪ ІА- -КШ БЛГЪ

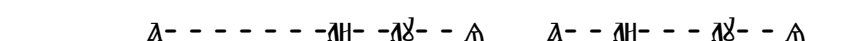
J672

А- ЛИ-ЛЪ- А

L1816

А- - - - -ЛИ- -ЛЪ- - А А- - ЛИ- - - ЛЪ- - А

J672

Λ-ΚΟ ΒΟ ΒΥ-ΚΗ ΜΗ-ΛΟ^α Ε-ΓΟ ΜΗ-ΛΟ- - - -ΣΤΗ Ε-ΓΟ

L1816

ΪΑ- ΚΩ ΒΟ ΒΥ- -ΚΗ ΜΗ- - - ΛΟ^α Ε- ΓΩ ΜΗ-ΛΟ^α Ε-ΓΩ

J672

Α- ΛΗ- ΛΥ- Α Α- - - - - ΛΗ-ΛΥ- Α, Α- ΛΗ-ΛΥ- Α Α-ΛΗ-ΛΥ- Α,

L1816

ΜΗ- ΛΟ^α Ε- ΓΩ Α- - - - - ΛΗ- - ΛΥ- - Α Α- ΛΗ- ΛΥ- Α

J672

Α-ΛΗ-ΛΥ- - Α Α- - - - - - Α-ΛΗ-ΛΥ- Α.

L1816

Α-ΛΗ-ΛΥ- Α.

Nápev typu C sa označuje ako bulharský alebo obyčajný a bol podkladom pre ústnu tradíciu *prostopinia*.

- C.** L1709 (НАПЛАВ БОГАЉСКОГО)
 L1816 (БОГАЉСКИ)
 Polotňuk (ОБЫЧНОЕ) / Doľnickij

L1709

ХВА-ЛИ-ТЕ Ї-МА ГО-ПО-ИЕ ХВА-ЛИ-ТЕ РА-БИ ГО- ПО-ДА РА-БИ ГО- ПО-ДА

L1816

ХВА-ЛИ-ТЕ Ї-МА ГО-ПО-ИЕ ХВА-ЛИ-ТЕ РА-БИ ГО- ПО-ДА РА-БИ ГО- ПО-ДА

Polotňuk

ХВА-ЛИ-ТЕ Ї-МА ГО-ПО-ИЕ ХВА-ЛИ-ТЕ РА- -БЫ ГО- ПО-ДА РА- БИ ГО- ПО-ДА

L1709

А- ЛИ-АД- А А- ЛИ- -АД- - - - А А- ЛИ- -АД- А.

L1816

А- ЛИ-АД- - - А А- ЛИ- -АД- - - - А А- -ЛИ- -АД- А.

Polotňuk

А- ЛИ-АД- - - А А- ЛИ- -АД- - - - А А- -ЛИ- -АД- А.

Doľnickij

А- ЛИ-АД- - - А А- ЛИ- -АД- - - - А А- -ЛИ- -АД- - А.

L1709

Ис-по-вѣ-дѣ-те-са Го-по-де-ви ѿ-ко бл҃гъ а-ли-лѹ-а

L1816

Ис-по-вѣ-дѣ-те-са Го-по-де-ви ѿ-кш бл҃гъ а-ли-лѹ-а

Polotňuk

Ис-по-вѣ-дѣ-те-са Го-по-де-ви ѿ-кш бл҃гъ а-ли-лѹ-а

Dofnickij

Ис-по-вѣ-дѣ-те-са Го-по-де-ви ѿ-ко бл҃гъ а-ли-лѹ-а

L1709

ѿ-ко во вѣ-ки ми-лос-ть ѿ-го а-ли-лѹ-а а-ли-лѹ-а.

L1816

ѿ-кш во вѣ-ки ми-лос-ть ѿ-гш + trojité *alliluiia* ako v prvej časti

Polotňuk

ѿ-кш во вѣ-ки ми-лос-ть ѿ-гш а-ли-лѹ-а а-ли-лѹ-а а-ли-лѹ-а.

Dofnickij

ѿ-ко во вѣ-кш ми-лос-ть ѿ-го + trojité *alliluiia* ako v prvej časti

Nápev typu D je z ústnej tradície (prostopinie), ktorá sa začala zaznamenávať až koncom 19. storočia. Súvis melódie D s predošlými variantmi naznačíme v porovnaní na konci.

D. Bokšay // Choma // Bobák // Bratislava (Ba)³

Bokšay

ХВА-НИ-ТЕ Ї-МА ГО-ПО-НЕ ѠА-НИ-АѠ- - ІА ХВА-НИ-ТЕ ҚА-БИ ГО-ПО-ДА

Choma

ХВА-НИ-ТЕ Ї-МА ГО-ПО-НЕ ѠА-НИ-АѠ- - ІА ХВА-НИ-ТЕ ҚА-БИ ГО-ПО-ДА

Bobák

ХВА-НИ-ТЕ Ї-МА ГО-ПО-НЕ ѠА-НИ-АѠ- - ІА ХВА-НИ-ТЕ ҚА-БИ ГО-ПО-ДА

Ba

ХВА-НИ-ТЕ Ї-МА ГО-ПО-НЕ ѠА-НИ-АѠ- - ІА ХВА-НИ-ТЕ ҚА-БИ ГО-ПО-ДА

Bokšay

ҚА-БИ ГО- ПО-ДА: ѠА- - НИ-АѠ-ІА ѠА-НИ-АѠ-ІА ѠА- НИ- АѠ- ІА.

Choma

ҚА-БИ ГО- ПО-ДА: ѠА- - НИ-АѠ-ІА ѠА-НИ-АѠ-ІА ѠА- НИ- АѠ- ІА.

Bobák

ҚА-БИ ГО- ПО-ДА: ѠА- - НИ-АѠ-ІА ѠА-НИ-АѠ-ІА ѠА- НИ- АѠ- ІА.

Ba

ҚА-БИ ГО- ПО-ДА: ѠА- - НИ-АѠ-ІА ѠА-НИ-АѠ-ІА ѠА- НИ- АѠ- ІА.

³ Podľa miestnych kantorov zaznamenal autor.

Bokšay

Musical notation for the Bokšay part, consisting of a single staff with a treble clef and a key signature of one flat. The melody is written in a rhythmic style with many eighth notes.

СГО-А-ЩІ-Н ВЪ ХРА-МѢ ГО-ПО-НІѢ, ВЪ ДВО-РѢ ДО-МѢ БО-ГА НА-ШЕ-ГѢ, БО-ГА НА-ШЕ-ГѢ:

Choma

Musical notation for the Choma part, consisting of a single staff with a treble clef and a key signature of one flat. The melody is written in a rhythmic style with many eighth notes.

СГО-А-ЩІ-Н ВЪ ХРА-МѢ ГО-ПО-НІѢ, ВЪ ДВО-РѢ ДО-МѢ БО-ГА НА-ШЕ-ГѢ, БО-ГА НА-ШЕ-ГѢ:

Bobák

Musical notation for the Bobák part, consisting of a single staff with a treble clef and a key signature of one flat. The melody is written in a rhythmic style with many eighth notes.

СГО-А-ЩІ-Н ВЪ ХРА-МѢ ГО-ПО-НІѢ, ВЪ ДВО-РѢ ДО-МѢ БО-ГА НА-ШЕ-ГѢ, БО-ГА НА-ШЕ-ГѢ:

Ba

Musical notation for the Ba part, consisting of a single staff with a treble clef and a key signature of one flat. The melody is written in a rhythmic style with many eighth notes.

СГО-А-ЩІ-Н ВЪ ХРА-МѢ ГО-ПО-НІѢ, ВЪ ДВО-РѢ ДО-МѢ БО-ГА НА-ШЕ-ГѢ, БО-ГА НА-ШЕ-ГѢ:

Bokšay

Нс-по-вѣ-дѣ-тє-сѧ Гѡ-по- дє-вн ѡ-кш бѧгъ ѡ-лн-лѡ- ѡ,

Choma

Нс-по-вѣ-дѣ-тє-сѧ Гѡ-по- дє-вн ѡ-кш бѧгъ ѡ-лн-лѡ- ѡ,

Bobák

Нс-по-вѣ-дѣ-тє-сѧ Гѡ-по- дє-вн ѡ-кш бѧгъ ѡ-лн-лѡ- ѡ,

Ba

Нс-по-вѣ-дѣ-тє-сѧ Гѡ-по- дє-вн ѡ-кш бѧгъ ѡ-лн-лѡ- ѡ,

Bokšay

ѡ-кш вѡ вѣ мн-лѡ ѡ-гѡ: ѡ-лн-лѡ- ѡ ѡ-лн- лѡ- ѡ.

Choma

ѡ-кш вѡ вѣ мн-лѡ ѡ-гѡ: ѡ-лн-лѡ- ѡ ѡ-лн- лѡ- ѡ.

Bobák

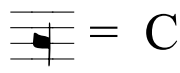
ѡ-кш вѡ вѣ мн-лѡ ѡ-гѡ: ѡ-лн-лѡ- ѡ ѡ-лн- лѡ- ѡ.

Ba

ѡ-кш вѡ вѣ мн-лѡ ѡ-гѡ: ѡ-лн-лѡ- ѡ ѡ-лн- лѡ- ѡ.

Vzt'ah podkarpatskej rodiny nápevov (D) k melódiám typu A a C.

V nasledujúcom porovnaní interpretujeme zápis kyjevskej notácie “ruským spôsobom”, teda

Úvodná fráza podkarpatského polyeleja zreteľne nadväzuje na znamennú tradíciu (vyššie uvedený nápev A). Najvýraznejšia je podobnosť s variantom z L1709 a vzhľadom na veľký vplyv tohto tlačeneého irmologionu na podkarpatskom území možno oprávnene predpokladať L1709 ako hlavný prameň. Bokšaj a Choma majú v podstate zhodnú melódiu, len s odlišnou distribúciou tónov na začiatku. Bobák a ďalší variant z ústnej tradície (Ba) zjednodušujú nástup melódie na hlavný deklamačný tón.

L1709

ХВА-АН-ТЕ Ї-МА ГО-ПО-НЕ А-АН-АД-Н-А

Choma

V druhej a tretej fráze majú znamenná (A) aj bulharská (C) melódia veľa spoločného, líšia sa však finálami a tonalitou kadencie. Či ide o náhodnú podobnosť alebo sú to známky zhodných pôvodných koreňov, v tejto chvíli nie je známe. Podkarpatská melódia sa v druhej a tretej fráze zreteľne prikláňa k bulharskému nápevu.

A. L1709

ХВА-АН-ТЕ QA-БН ГО- -ПО- ДА ГО-ПО-ДА QA-БН ГО- - ПО- ДА

Kyjev

J672

C. L1709

D. Choma

Refrén, teda trojité *alliluiia*, už jednoznačne nadväzuje na bulharský nápev a paralelu s nápevmi A alebo B nebaďať. Prvé *alliluiia* má v L1709 jednoduchú klesajúcu melódiu a zrejme na ňu nadväzuje nápev Ba. V L1816 a u Polotňuka prvej note predchádza pomocný výstup, ktorý sa o terciu vyššie zachoval u Bokšaya. Ten má paralelu v L1816, ale pomocné noty výstupu sa zviazali so slabikami a-, lli-. Ďalej podkarpatská melódia približne kopíruje pôvodný bulharský vzor, akurát o terciu vyššie.

C. L1709

L1816

Ā-ll-ll- - - A Ā- ll- -ll- - - - A Ā- ll- -ll- A.

D. Bokšay

Ba

Ostatné tri verše žalmu 134 mali rovnakú melódiu, ale v podkarpatskej tradícii sa zvýšila časť dlhšej deklamácie o terciu:

1. verš: Choma

2. verš: Choma

Bobák

V žalme 135 je podkarpatská melódia o kvintu alebo aj viac vyššia voči nápevom A, B, navyše textová štruktúra pri *alliluiia* je rôzna. Predsa však finály sú rovnaké. Naopak, príbuznosť s nápevom typu C je pomerne zrejmalá, prekvapuje však divergencia pri slovách *jáko bláh*. Nemožno azda vylúčiť pôvodnú príbuznosť nápevov A a C a existenciu akejsi prostrednej tradície, na ktorú by nadväzovala podkarpatská melódia.

A. L1709
Kyjev

C. L1709
Polotňuk
Doľnickij

D. Bokšay
Ba

V nápeve Ba a u Chomu je finála D zvýšená o kvintu, čím sa odstránili nepohodlné skoky o kvartu dole a vzápätí o sextu hore. Rozvinutie deklamácie po tón b je v rôznych podkarpatských variantoch na rôznych miestach, je teda možné, že je druhotné.

V refréne „*jáko vo vik milosť jehó*“ podkarpatský nápev nadväzuje na tradíciu typu C a zvlášť jej haličskú podobu.

C. L1709
Doľnickij

D. Bokšay
Bobák

Záver

V ruténskej tradícii sa nachádzajú minimálne štyri základné⁴ nápevy polyeleja. Medzi všetkými nachádzame viac alebo menej výraznejších či nenápadnejších súvislostí. Nápev B je relatívne nezávislý a samostatný, medzi A a C existujú určité, možno len náhodné podobnosti. Podkarpatský nápev je zaujímavý tým, že v sebe spája motívy tradícií A a C, pričom výsledok je mimoriadne melodicky pôsobivý. Je otázkou, či tento nápev vznikol kombináciou melódii A a C alebo nadväzuje na nejakú neznámu staršiu tradíciu, ktorá bola prirodzeným prechodom medzi A a C.

© www.irmologion.nfo.sk, 2008

⁴ Okrem nich sú v niektorých prameňoch doložené zložitejšie, tzv. *veľké* nápevy polyeleja, ktoré si vyžadujú samostatné štúdium.